

Toruń, 26.08.2023 r.

dr hab. Joanna Marszałek-Kawa, prof. UMK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Wydział Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie

Katedra Systemów Politycznych

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani mgr Agnieszki Kandzi-Poździał

pt. *Ewolucja ruchu republikańskiego w Australii*

przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Sylwestra Wróbla,

Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Katowice 2023, ss. 307

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska autorstwa Pani mgr Agnieszki Kandzi-Poździał pt. *Ewolucja ruchu republikańskiego w Australii* jest istotna poznawczo i stanowi wkład w rozwój nauk o polityce i administracji. Tytułowa problematyka stanowi przedmiot dociekań i analiz niewielu polskich badaczy, dlatego też zamysł przeanalizowania tego zagadnienia stał się podstawą sformułowania ambitnego, oryginalnego projektu badawczego, który z powodzeniem uzupełnia istniejącą na naszym rynku czytelnictwa lukę poznawczą. Publikowane w Polsce prace poświęcone Australii dotyczą głównie kwestii polityki migracyjnej, kultury, gospodarki i z reguły mają formę artykułów. Autorami monograficznych opracowań są też przedstawiciele nauk prawnych i dotyczą one systemu konstytucyjnego oraz wymiaru sprawiedliwości, w tym relacji między władzą sądowniczą a legislatywą (zob. Stanisław Bożyk, Marian Grzybowski czy Piotr Mikuli). Warto podkreślić przy tym, że działalność ruchu republikańskiego, któremu dysertacja jest poświęcona, choć stanowi jedynie niewielki element funkcjonowania systemu politycznego Australii, jest ważna i aktualna ze społecznego i politycznego punktu widzenia. Jak zauważa mgr Agnieszka Kandzi-Poździał:

„Ruchy polityczne odgrywają bowiem istotną rolę w demokratycznym społeczeństwie, ponieważ mobilizują ludzi do działań na rzecz zmian i wpływają na decyzje podejmowane przez władze” (s. 4).

1. Merytoryczna i metodologiczna ocena rozprawy doktorskiej

W procesie recenzyjnym swoją ocenę opieram na pięciu podstawowych kryteriach, pod uwagę biorę: 1. oryginalność i nowatorstwo omawianego zagadnienia, 2. temat i zakres pracy, 3. przyjęte metody badawcze, cel, pytania badawcze, wyróżnione hipotezy badawcze, 4. strukturę, 5. warsztat badawczy.

Bez wątplenia – o czym wcześniej wspomniałam – temat prowadzonych przez Doktorantkę rozważań, z uwzględnieniem płaszczyzny teoretycznej, historycznej i prognostycznej, jest ważny dla przemian dokonujących się w życiu społecznym i politycznym oraz przyczynia się do rozwoju naukowego poznania w dyscyplinie reprezentowanej przez Panią Magister.

Tytuł rozprawy jest prawidłowo sformułowany, jest więc niezbyt długi, informacyjnie nośny, językowo poprawny i poznawczo ciekawy. Zastanawiam się jednak, czy nie warto byłoby rozwinąć jego treści przez dodanie cezurę czasowej (choć dla porządku należy zaznaczyć, że Autorka ramy czasowe prowadzonych rozważań precyzyjnie omawia we *Wprowadzeniu*).

Kwalifikacje badawcze kandydata do stopnia doktora oceniane są w oparciu o dobór metod badawczych wykorzystanych w rozprawie. Mgr Agnieszka Kandzia-Poździał we *Wprowadzeniu* – obok przedstawienia ambitnego problemu badawczego – omawia i uzasadnia cel wykorzystania określonej metody badawczej w procesie twórczym. W mojej ocenie wskazane przez Kandydatkę metody i techniki zostały dobrze dobrane, a następnie prawidłowo użyte. I tak są to: metoda analizy porównawczej; metoda analizy instytucjonalno-prawnej, metoda analizy decyzyjnej. Autorka sięga też po elementy analizy systemowej.

Doktorantka deklaruje również zastosowanie metody historycznej „w ujęciu pragmatycznym (w celu wydobycia danych przydatnych do odtworzenia procesu historycznego) oraz ujęciu genetycznym (historyczno-krytycznym, wskazując na genezę zjawisk, których skutki widoczne są dzisiaj)” (s. 8). I tu pojawiają się pewne wątpliwości. Chciałabym więc poprosić o wyjaśnienie użytego sformułowania oraz odpowiedź, czy zgadza się Pani z oceną prof. Zbigniewa Bloka, który uważa, że metoda historyczna nie istnieje. Z. Bok

wskazuje, że „nie istnieją „metoda politologiczna”, „metoda socjologiczna”, czy wreszcie „metoda historyczna”. Funkcjonują natomiast metody wykorzystywane w naukach politycznych, socjologicznych i historycznych” (Z. Blok, *Spory wokół istoty i statusu metod badań politologicznych*, w: *Wokół holistycznej interpretacji polityki. Podmiot, kultura, socjotechnika*, Warszawa 2020, s. 435). Prof. Blok wyraża sprzeciw wobec poglądu, że „na metodę historyczną składają się takie elementy, jak badanie genezy zjawisk politycznych, traktowanie łącznie ich aspektów strukturalnych, funkcjonalnych, genetycznych” (A. Chodubski, *Wstęp do badań metodologicznych*, Gdańsk 2004, s. 117). Ocenia, że przywołana definicja nie odnosi się do pojęcia „metody”, a instrumenty w niej wymienione wykorzystywane są w wielu dyscyplinach z nauk społecznych i humanistycznych. Innymi słowy: nazwa dyscypliny nie może / nie powinna być utożsamiana z metodą badawczą, ponieważ „przedmiot nauk społecznych jest wspólny, jest niepodzielny i jako taki powoduje, że przedmioty nauk społecznych wzajemnie się przenikają, krzyżują się i tworzą nierozzerwalne sieci powiązań” (Z. Blok, op.cit., s. 433).

Wśród licznych technik zastosowanych w pracy warto choćby podkreślić użycie przez Autorkę techniki „analizy materiałów źródłowych oraz literatury naukowej (monografii i czasopism polskich oraz zagranicznych dostępnych w formie tradycyjnej jak i zdigitalizowanej), analizy danych statystycznych (pochodzących głównie z zasobów australijskich ośrodków badania opinii publicznej oraz instytucji publicznej – Australijskiego Biura Statystycznego), analizy dokumentów (prasy, programów poszczególnych organizacji republikańskich, manifestów, fragmentów przemówień, raportów, pamiętników, biuletynów wykorzystanych jako świadectwa historycznych i współczesnych faktów społecznych), [...] analizy witryn internetowych [...]” (s. 8). Autorka przeprowadziła wiele wywiadów z przedstawicielami ruchu republikańskiego w Australii, a także uczestniczyła w spotkaniach z australijskimi naukowcami.

Na gruncie nauk społecznych niezwykle ważna jest umiejętność właściwego określenia celu pracy i hipotez badawczych. Kompetentnie wyróżnionym celem recenzowanej pracy jest więc – jak pisze Doktorantka – „przedstawienie procesu ewolucji ruchu republikańskiego w Australii od momentu założenia kolonii karnej do końca 2022 roku (a więc kilka miesięcy po śmierci brytyjskiej królowej Elżbiety II). Proces ten obejmuje narodziny myśli republikańskiej, jej przekształcenia w kontekście historycznym, politycznym i społecznym, powstanie ruchu republikańskiego i jego dalsze przemiany” (s. 6). Ponadto mgr A. Kandzia-Poździał podejmuje się realizacji kilku dodatkowych celów, a mianowicie omówienia procesów

towarzyszących budowaniu tożsamości narodowej oraz kwestii związanych z nacjonalizmem, jak również deklaruje (co następnie bez wątplenia czyni z powodzeniem) dokonanie analizy działań republikańców oraz oceny ich wpływu dla zmian ustrojowych w państwie. Ponadto jej zamiarem jest „wyjaśnienie, jakie szanse i bariery stoją przed ruchem republikańskim w Australii i dlaczego od wieków jest on nieskuteczny” (s. 6–7).

Kandydatka we *Wprowadzeniu* określa aż dziewięć – co należy podkreślić – zasadnych pytań badawczych: „1. Jakie były przyczyny powstania i rozwoju ruchu republikańskiego w XVIII i XIX wieku? 2. Do jakich tradycji republikańskich nawiązuje ruch w Australii? 3. Jak ewoluowały cele ruchu republikańskiego od momentu powstania dokońca drugiej dekady XXI wieku? 4. Czy australijscy republikańcy aktywnie uczestniczyli w przemianach politycznych państwa na przestrzeni wieków? 5. Czy procesy budowania najpierw samorządności kolonii, a potem federacji stanów były związane z myślą republikańską? 6. Jakie formy aktywności wykorzystywał w przeszłości i wykorzystuje współcześnie australijski ruch republikański? 7. Jakie czynniki decydują o skuteczności działań ruchu? 8. Czy australijski ruch republikański angażuje się w proces podejmowania bieżących decyzji politycznych? 9. Jak na przestrzeni lat zmieniało się zainteresowanie opinii publicznej wobec idei i działań ruchu republikańskiego?” (s. 7).

Doktorantka wyróżnia jedną tezę główną – hipotezę badawczą: „Ruch republikański w Australii jest nierozdzielnie złączony z procesami budowania samorządności i federalizacji państwa. Ewolucja ruchu republikańskiego dostrzegalna jest w wymiarach politycznym, organizacyjnym i społecznym, a jego cele zmieniały się na przestrzeni lat”.

Hipoteza główna uzupełniona została aż siedmioma hipotezami badawczymi, które brzmią następująco:

1. „Wśród przyczyn powstania i rozwoju australijskiego ruchu republikańskiego należy wskazać na: konflikty o charakterze religijnym i kulturowym, wydarzenia na kontynencie północnoamerykańskim, we Francji i Anglii, proces budowania samorządności i federacji oraz zrodzenie się australijskiej tożsamości narodowej.
2. Tradycja ruchu republikańskiego w Australii jest ugruntowana w nurcie konserwatywnym oraz robotniczo-lewicowym.
3. Cele ruchu ewoluowały i zmieniały się na przestrzeni lat – od walki z administracją brytyjską, przez starania o samorządność i federalizm oraz uzyskanie niezależności politycznej, aż do zerwania unii personalnej z Wielką Brytanią.

4. W przeszłości działania zwolenników ruchu charakteryzowały się większym niż obecnie radykalizmem.
5. Najważniejszymi czynnikami wpływającymi na niską skuteczność działań ruchu republikańskiego w Australii są: brak silnej struktury organizacyjnej i współpracy oraz brak jednego, wyraźnie zarysowanego, modelu republiki.
6. Australijski ruch republikański w niewielkim stopniu angażuje się w proces podejmowania bieżących decyzji politycznych.
7. Poparcie dla idei i działań ruchu republikańskiego zmieniało się na przestrzeni lat i było uzależnione zarówno od bieżących działań ruchu, jak i wydarzeń związanych z monarchią brytyjską” (s. 7).

Jak już zaznaczyłam, Autorka wprowadziła cesurę czasową swych badań przy okazji określania celu pracy, szeroko zakreślając moment początkowy i końcowy projektu. Tak wyróżnione ramy pracy znajdują wyraz w zasadnej argumentacji. Tworzą przy tym pole do przeprowadzenia rzeczywiście ciekawych analiz.

Mgr Agnieszka Kandzia-Poździał z uwzględnieniem przyjętych zakreślonych założeń badawczych, w szczególności zaś celu rozprawy, wyróżnionych pytań badawczych oraz hipotez, dokonuje podziału dysertacji na dwie części. Pierwsza z nich ma charakter teoretyczny i obejmuje dwa rozdziały: 1, zatytułowany *Wybrane aspekty teorii ruchów społecznych i politycznych* (ss. 33) oraz rozdział 2, pt. *Republikanizm – ujęcie teoretyczne* (ss. 40). Materiał omówiony w II części recenzowanego dzieła Kandydatka omawia w czterech problemowych rozdziałach. I tak rozdział 3 nosi tytuł *Republikanizm w kolonii brytyjskiej* (ss. 42), rozdział 4 – *Ewolucja australijskiego ruchu republikańskiego w XX wieku* (ss. 36), rozdział 5 – *Australijski ruch republikański w XXI wieku* (ss. 41), a ostatni rozdział dysertacji został zatytułowany *Ewolucja stanowiska opinii publicznej, władz australijskich i Korony wobec idei „republiki australijskiej”* (ss. 34). *Wprowadzenie* (ss. 11), *Zakończenie* (ss. 8) oraz *Bibliografia* (ss. 23) dopełniają całości. Ponadto Autorka, zgodnie z zasadami solidnego warsztatu badawczego, sporządziła *Spis rysunków*, *Spis tabel*, *Spis wykresów* oraz *Spis załączników*.

Układ pracy – z punktu widzenia konstrukcji rozprawy naukowej – nie budzi żadnych zastrzeżeń. Konstrukcja recenzowanego dzieła z zastosowaniem metody problemowo-chronologicznej pozwala na przejrzystą i logiczną prezentację problemów badawczych oraz dokonywanie zapowiadanych we *Wprowadzeniu* analiz.

Co należy podkreślić, każdy z wyróżnionych rozdziałów ma własną, rozbudowaną systematykę. Struktura wewnętrzna kolejnych rozdziałów jest koherentna, a przy tym

symetryczna. Wartość rozprawy podnoszą wyróżnione na końcu każdego rozdziału opracowane przez Panią Magister wnioski (*Uwagi końcowe*), które odnoszą się do postawionych we *Wprowadzeniu* hipotez badawczych.

Wprowadzenie do recenzowanej rozprawy prezentuje – co zostało powyżej podkreślone – podstawy realizowanego projektu badawczego. Sposób przedstawienia przez Kandydatkę oryginalnych założeń opracowania świadczy o doskonałym przygotowaniu z zakresu metodologii badań w obszarze nauk społecznych.

W rozdziale 1 Autorka koncentruje swe rozważania na omówieniu w ujęciu teoretycznym ruchów społecznych, w szczególności ruchów politycznych. Szczegółowo przedstawia terminologię związaną z ruchami społecznymi oraz genezę i cykl życia ruchów. Prezentuje typologię oraz funkcje ruchów społecznych i politycznych. Mgr A. Kandzia-Poździał, podejmując udaną próbę zaproponowania własnej definicji ruchów społecznych w oparciu o szeroki wykład związany z prezentacją ustaleń innych badaczy, że na potrzeby dysertacji przyjęła, że „ruchy społeczne (w tym ruchy polityczne) to zorganizowane działania grupy ludzi, która promuje zmiany społeczne lub przeciwstawia się im. Często powstają w odpowiedzi na niesprawiedliwość społeczną, niezadowolenie z istniejącego porządku lub pragnienie poprawy warunków życia. Mogą się formować wokół różnych tematów, takich jak prawa człowieka, równość płci, ochrona środowiska, prawa pracownicze, edukacja, polityka, zdrowie publiczne, zmiany ustrojowe i wiele innych. Ruchy społeczne zazwyczaj koncentrują się na konkretnych problemach lub przyczynach i mają na celu podnoszenie świadomości, wpływanie na opinię publiczną oraz nadawanie impetu zmianom politycznym lub społecznym. Ruchy społeczne mogą rzucić wyzwanie istniejącym strukturom władzy i wspierać dialog publiczny w ważnych kwestiach” (s. 47).

Rozdział 2 recenzowanej rozprawy przybliża pojęcia „republika” i „republikanizm” – dotyczy w szczególności tych teorii, które stały się dla Autorki inspiracją. Kandydatka przyjmuje ujęcie republikanizmu z punktu widzenia nauk politycznych (analizuje, jak była i jak jest rozumiana republika jako forma rządów oraz jakie typy republik można wskazać). Przedstawia także ciekawy wykład na temat genezy republikanizmu oraz podaje przykłady ustrojów państw, które były wzorem dla twórców Związku Australijskiego w XIX wieku.

Rozdział 3 otwiera empiryczną część dysertacji. Doktorantka omawia w nim narodziny republikanizmu w czasie funkcjonowania kolonii brytyjskiej w Australii. Do 1901 roku (powstanie Związku Australijskiego) mowa raczej o intelektualnym podłożu powstania ruchu. Rok 1901 jest dla mgr A. Kandzi-Poździał punktem odniesienia dla wczesnej fazy rozwoju

ruchu, a z drugiej granicą chronologiczną rozdziału. Kandydatka wskazuje m.in., że: „Republikanizm australijski sięga lat trzydziestych XIX wieku i pojawił się pod powierzchnią buntu Eureka w 1854 roku. Zdobył serca i umysły wielu Australijczyków w ostatnich dekadach XIX wieku” (s. 128). Konstatuje przy tym, że „tradycja ruchu republikańskiego jest znacznie szersza i nie wynika wyłącznie z postawy antymonarchistycznej – wręcz przeciwnie – korzystanie z zalet systemu brytyjskiego mogło przynosić realne korzyści. Wyłoniły się historycznie dwie drogi republikanizmu australijskiego – pierwsza, konserwatywna i nawiązująca do tradycji rzymskiej, druga związana z ruchem robotniczym (spadkobiercami Eureka). Różnica polegała między innymi na tym, że ruch robotniczy dążył do ustanowienia socjaldemokratycznej formy rządu z rządem jako gwarantem równości, podczas gdy konserwatyści chcieli bardziej leseferystycznego modelu kapitalistycznego działającego w ramach imperialnej lojalności” (s. 131).

W rozdziale 4 Kandydatka przybliży czytelnikowi skromne początkowo działania przedstawicieli ruchu republikańskiego. Wiek XX to głównie polityczne procesy separacji Australii i Wielkiej Brytanii. Ruch republikański odgrywał wówczas zdecydowanie mniejszą rolę. Odrodził się na nowo w latach 70. i 80. XX wieku, a apogeum jego funkcjonowania przypadło na lata 90. XX wieku. Odrodzenie ruchu w formie nowożytnej charakteryzowało się, jak zaznacza Autorka, „powstawaniem współczesnych organizacji, które obierając kierunek działania, angażując zwolenników oraz formując struktury i programy, doprowadziły do silnego zaangażowania w proces zmian oraz aktywizację decydentów politycznych i, w konsekwencji, do rozpisania referendum w sprawie republiki w 1999 roku. Przygotowania do głosowania powszechnego, szeroko zakrojona kampania na »tak« oraz zaangażowanie ruchu republikańskiego są więc bardzo ważnymi elementami tego rozdziału. Wyniki referendum wpłynęły na dalszą działalność ruchu w XXI wieku, która różni się od tego, z czym mieliśmy do czynienia w stuleciu poprzednim, dlatego znów zdecydowałam się na wydzielenie kolejnej cezury czasowej” (s. 12). Zwieńczeniem tej części rozprawy są wnioski Doktorantki dotyczące wyniku referendum. Mgr A. Kandzia-Poździał zauważa m.in., że fiasko referendum wynikało z wielu czynników. Autorka formułuje ciekawy wniosek, wskazując, że „delegaci Konwencji Konstytucyjnej poświęcili zbyt dużo czasu na debatę »monarchia vs. republika«, a za mało na dookreślenie modelu, który zapewniłby sobie poparcie wyborców (a wyborcy bardziej skłonni byłiby głosować na model wyborów powszechnych) i przekonanie do niego wyborców. A może zbyt mało uwagi poświęcono na potrzeby wyborców i wizję prawdziwej republikańskiej Australii, w której to obywatele biorą odpowiedzialność za kształt organów państwowych. W przewrotny sposób wielu zwolenników republiki głosowało za zachowaniem monarchii

w obawie, że proponowany model da politykom i elitom większą władzę. Samirepublikanie podzielili się pod tym względem, a klasyczne wartości republikańskie najwyraźniej zostały tutaj pominięte” (s. 168). Ocenia jednocześnie, że: „Wielu Australijczyków – niezależnie od tego, czy popierają monarchię, czy nie, już teraz czuje się zasadniczo republikanami. Są egalitarni, ale jednocześnie przywiązani do swoich tradycji narodowych. Zamiast antymonarchicznej i nacjonalistycznej retoryki większy sukces mogła przynieść szeroko zakrojona kampania informacyjna” (s. 169).

Rozdział 5 recenzowanego dzieła poświęcony jest zmianom, jakie ruch republikański przeszedł w XXI wieku. Doktorantka przeanalizowała w nim obecną kondycję ruchu, badając poszczególne organizacje działające na rzecz republikanizmu australijskiego. Dokonuje również własnej prognozy przyszłych wydarzeń. Wskazuje przy tym m.in., że osiągnięcie sukcesu przez australijski ruch republikański (który – jak wiadomo – nie jest jednolity ani pod względem celów, ani form działania, jest też doświadczony walkami wewnętrznymi) zależy od wielu czynników. Jedną z przeszkód – jak ocenia Autorka – jest m.in. to, że: „Ruch skupił się właściwie na jednej kwestii – zmianie głowy państwa. Zdecydowana większość haseł dotyczy samych tylko kwestii technicznych, a nie jest poparta ideami republikańskimi w bardziej konserwatywnym znaczeniu. [...] Debata republikańska powinna koncentrować się szerzej na przestrzeni między rządem a obywatelami. Musi być to otwarte forum dyskusyjne, a nie tylko polityczny klub walki” (s. 206). Zbyt często dyskutuje się wyłącznie o zmianie formy rządów, pomijając tak istotne zagadnienia jak „problem Aborygenów, równości płci, czy zaangażowania obywatela w bieżącą politykę. [...] Szukanie wspólnych punktów i współpracy między organizacjami może być korzystne dla budowania większej bazy zwolenników” (s. 211).

Rozdział 6 – ostatni – ma charakter problemowy. Kandydatka przedstawia w nim badania społeczne przybliżające poparcie dla idei republiki i ruchu republikańskiego. Mgr A. Kandzia-Poździał prezentuje i wyjaśnia skalę poparcia partii politycznych, parlamentu oraz szefów poszczególnych rządów dla przedstawionego problemu. Te część pracy kończy analiza stanowiska monarchy wobec trwających procesów republikańskich w Australii oraz zakończonej transformacji na Barbadosie w 2021 roku (którego przypadek jest istotny, ponieważ tylko na jego podstawie w kontekście apolityczności można pokusić się o wniosek dotyczący poparcia lub jego braku ze strony monarchy). Zgodnie z diagnozą Doktorantki mimo niewielkich wahań konsekwentnie utrzymuje się wysokie poparcie społeczne dla idei republikańskich.

Rozważając wartość merytoryczną dysertacji, ocenie poddaje się także refleksje, wnioski, diagnozy opracowane przez Autora. W przypadku omawianej dysertacji Kandydatka prezentuje je w ośmiostronicowym *Zakończeniu*, które z reguły w procesie badawczym służy ostatecznej weryfikacji hipotez postawionych we *Wstępie* oraz dowodzi jakości posiadanej wiedzy oraz umiejętności dokonywania syntezy, jak i samodzielnych analiz. Należy w tym miejscu odnotować, że *Zakończenie* recenzowanego dzieła nie jest co prawda szczególnie rozbudowane, zawiera jednak ekspercko-prognostyczne konkluzje. Autorka w tej części pracy nie odnosi się bezpośrednio ani do wyróżnionych we *Wprowadzeniu* pytań badawczych, ani też do sformułowanych hipotez pomocniczych (szczegółowych). Prezentuje wiele cennych wniosków, które uzupełniają te wcześniej przedstawione w *Uwagach końcowych*, stanowiących ostatnią część każdego rozdziału. Mgr A. Kandzia-Poździał zauważa np., że: „Republikanizm w Australii ma długą tradycję, jednak nie od początku można mówić o wielkim ruchu, czy nawet konsekwentnie rozumianej idei. Dwieście lat debaty rozpoczęło się od haseł, wystąpień, czy niezgody na panujące warunki społeczne. Dopiero dzisiaj można powiedzieć o bardziej ukształtowanym ruchu republikańskim, który swoich tradycji szuka właśnie już w XVIII wieku. Pod wieloma względami historia australijskiego republikanizmu jest historią australijskich grup społecznych, polityków, dziennikarzy i działaczy politycznych, czerpiących z dawnych wzorców. Ruch republikański w Australii był jednak na początku ruchem bardziej intelektualnym niż masowym. [...] Dzisiejsi republikanie są raczej internacjonalistami niż nacjonalistami. Prowadzą nieustanną walkę o ustanowienie w pełni odrębnej tożsamości, a zniesienie monarchii nie jest sprawą personalną (skierowaną przeciwko królowi Karolowi III), ale ma być wyrazem świadomości narodowej i próbą zmiany powszechnego myślenia, że Australia jest tylko odgałęzieniem Wielkiej Brytanii” (s. 205, 252).

We *Wprowadzeniu* do rozprawy Doktorantka obok przedstawienia metodologicznych fundamentów swego projektu oraz omówienia przyjętej w dysertacji systematyki dokonuje także krytycznej analizy literatury przedmiotu. Warto podkreślić, że niewątpliwym walorem rozprawy doktorskiej autorstwa mgr A. Kandzi-Poździał jest wyliczona na 23 stronach obszerna i zróżnicowana bibliografia, która dowodzi bardzo dobrej znajomości dotychczasowych ustaleń naukowych w zakresie omawianej problematyki. Autorka wykorzystuje źródła zarówno polskojęzyczne, jak i anglojęzyczne. Systematyka przyjęta w bibliografii jest poprawna. Kandydatka sięga po: *Akty prawne* (tu zabrakło niestety właściwej systematyzacji – z uwzględnieniem rangi aktu, jak również chronologii); *Monografie* (ułożone alfabetycznie, nie ma jednak w zasadzie opracowań o tym charakterze po 2012 r.); *Prace zbiorowe i artykuły w czasopismach naukowych*, *Publikacje elektroniczne* (które składają się na solidny zbiór źródeł w języku angielskim). Ponadto Autorka wylicza

Czasopisma i magazyny, dość niestandardowo wyróżnia *Obrazy* oraz *Raporty i sprawozdania*. Kandydatka w swych badaniach sięga więc po prace o charakterze syntetycznym, jak również teoretycznym, które krytycznie analizuje. Wykorzystuje także opracowania, które mają praktyczną naturę.

Strona formalna opracowania jest na wysokim poziomie, co niestety nie stanowi reguły w pracach młodych badaczy. Kandydatka prowadzi pogłębiony wywód naukowy z ogromną dbałością o słowo. Czyni to z wykorzystaniem starannej formy, w której prezentuje swe rozważania. Pani Magister przygotowała rozprawę, którą przybrała w elegancką szatę edytorską. Aparat naukowy jest stosowany przez Kandydatkę zgodnie z przyjętymi normami. Forma redakcji przypisów jest właściwa i odpowiadająca najlepszym naukowym standardom. Doktorantka przedstawia swe ustalenia naukowe z użyciem eleganckiego, przejrzystego języka, który zachęca do lektury, będąc jednocześnie (i szczęśliwie) dalekim od modnego ostatnio hermetycznego, sztucznie unaukowanego stylu narracji, który charakteryzuje się m.in. zastosowaniem wielu zapożyczeń, czy też tworzeniem niekoniernie dobrze brzmiących (zwłaszcza gdy występują w nadmiarze) neologizmów.

Podsumowując, sformułowane przez Doktorantkę hipotezy, wyróżnione problemy, jak również sposób przedstawienia stanu wiedzy z zakresy tytułowej problematyki oraz omówienie bazy literaturowej z prezentacją użytych teorii, wykorzystanych źródeł oraz zastosowanych metod badawczych dowodzą, że rozprawa doktorska mgr. A. Kandzi-Poździał ma charakter oryginalny. Podjęty w rozprawie doktorskiej problem badawczy jest wartościowy w sensie poznawczym. Autorka rozprawy dowiodła, że posiada bogatą ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie nauk o polityce oraz poważny zasób wiadomości z obszaru własnych zainteresowań badawczych.

2. Uwagi i sugestie dotyczące rozprawy doktorskiej

Do obowiązków recenzenta w postępowaniu doktorskim jest zwrócenie uwagi kandydata do stopnia doktora na występujące w pracy pewne nieściśności. W przypadku omawianego dzieła tych uwag nie ma wiele. Jak każdy autor Kandydatka nie wychwyciła wszystkich błędów, te nieliczne usterki mają jednak głównie charakter techniczny (w tym literówki). Korekta – tuż przed opublikowaniem dysertacji, która bez wątpienia na to zasługuje i mocno to rekomenduję – powinna także pozwolić na usunięcie pojawiających się w tekście drobnych błędów językowych, stylistycznych, gramatycznych, interpunkcyjnych (np. s. 147,

w. 5 od dołu – przed „pomijając” powinien być przecinek; s. 149, wers 11 od dołu – przed „jako” nie powinno być przecinka).

Poprawki w szczególności dotyczyć powinny usunięcia z bibliografii dat dostępu do dokumentów elektronicznych. Każda pozycja w bibliografii powinna być zakończona kropką. Autorka nadużywa sformułowania „pogłębiona analiza” i niepotrzebnie pisze kursywą tytuły czasopism, które są już wyróżnione w cudzysłowie.

Ponadto w trakcie czytania rozprawy znalazłam następujące mankamenty wymagające zmiany, np.:

- błąd w pisowni państwa Papua-Nowa Gwinea (a nie jak na s. 127 Papua Nowa-Gwinea),
- s. 64, błąd literowy: „w odróżnieniu od demokracji hołdującej jednostce, republika do (powinno być: „to”) domena narodowa”;
- s. 109 – „[...] Australia składała się z siedmiu jednoczonych prowincji” (powinno być „zjednoczonych”);
- brak konsekwencji w zapisie tytułów przywoływanych książek, m.in. we *Wprowadzeniu* na s. 9 tytuły są one pisane kursywą (i niepotrzebnie dodatkowo w cudzysłowie), na s. 15 z kolei w cudzysłowie (już bez kursywy), zob. też np.: s. 143, wers 9 od góry; s. 144, wers 14 od dołu, s. 147, wers 2 od góry. W całej pracy Autorka najczęściej zapisuje tytuły kursywą;
- podobnie tytuły czasopism, które Kandydatka umieszcza w cudzysłowie (i tak jest w całej pracy), dodatkowo zapisując je kursywą – zob. np. s. 143, wers 10 do dołu i s. 143, przypis 35 jest „*The Bulletin*”, tymczasem zapis powinien być bez kursywy (w przypisach i bibliografii w cudzysłowie i bez kursywy) oraz: s. 160, wers 3 od dołu; s. 174, wersy 7 i 10 od góry oraz wers 3 od dołu; s. 175, wers 7 od góry; s. 183, wers 4 od góry; s. 213, s. 223, s. 229, s. 230;
- Doktorantka, obok innych uszczerbków związanych z cytowaniem artykułów opublikowanych w czasopismach, niepotrzebnie podaje miejsce jego wydania (s. 65, 103). Rok wydania warto byłoby umieścić zaraz za tytułem czasopisma. Ta niekonsekwencja widoczna jest też w bibliografii (s. 261–267);
- pojawiają się błędnie zapisane otwierające (s. 62) lub zamykające znaki cudzysłowu (często w tytułach czasopism zamykający znak zapisany jest kursywą; ponadto na s. 144, wers 7 od góry jest „pozdrowieniach z Anglii” (angielski cudzysłów), a winno być „pozdrowieniach z Anglii”, podobnie wers 10 od góry „brytyjski”, a winno być „brytyjski”; patrz też np.: s. 102, 106, 107, 108, 113, 114, 118, 120, 123 itd.);

- w przypisach często brakuje spacji przy skrótach „cit. per” (np. s. 16, 96, 108, 115, 125) lub kropki po op.cit. (s. 35, 43), sporo tu niekonsekwencji, np. s. 146, przypis 39, wers 2 od góry jest cit.per., z kolei na s. 146, przypis 40 jest cit. Per: (ze spacją i dwukropkiem);
- niekonsekwencja pisowni s. 149, przypis 49 jest „Vide” (bez dwukropka), z kolei s. 151, przypis 5 jest „Vide:” oraz s. 151, przypis 56; s. 156, przypis 67; s. 179, przypis 27 – wszędzie jest „Vide:”;
- zdarza się, że kropka jest wstawiona przed numerem przypisu (np. s. 22, 36, 40, 46);
- pojawiają się nieliczne błędy związane z zastosowaniem półpauz i łączników, np. s. 154, wers 10 od góry jest „Koalicją Liberalno–Narodową”, podczas gdy powinno być „Liberalno–Narodową”, s. 155, wers 5 od dołu – ponownie ten błąd;
- s. 143, wers 13 od dołu – jest „powinno”, podczas gdy właściwa forma to „powinna”;
- s. 143, wers 11 od dołu – jest „,i polityką” – zbędny przecinek;
- s. 143, przypis 36 – niepotrzebna kropka przy słowie „wstęp. H. Mackay”;
- stosowanie pojęcia „kraj” zamiast „państwo” np. s. 144, wers 5 i 2 od dołu oraz s. 185, wers 9 od góry; s. 228, s. 231, s. 255;
- niekonsekwencja w pisowni [dostęp] na s. 146, przypis 40 i 41 jest [dostęp 02.12.2022], a na s. 148 [dostęp:] (z dwukropkiem), na s. 151, przypis 53 jest przecinek przed – , [dostęp:] oraz s. 149, przypis 58, natomiast s. 149, przypis 59 jest [dostęp:] bez poprzedzającego przecinka; s. 160, przypis 79 i 80 i dalej w pracy raz z przecinkiem, raz bez przecinka;
- styl – np. s. 152, wersy 10–11 od góry w zdaniu dwa razy użyto pojęcia „kraj”;
- błąd literowy, s. 156, przypis 67 – jest „dostep” zamiast „dostęp”;
- zły zapis czasopism: s. 152, przypis 61 jest „Australian Journal of Political Science 36, 2002, a na s. 159 „public Law Review”, vol. 10, 1999 (raz nie ma skrótu „vol.”, raz jest), a na s. 193, przypis 65 jest „Queen’s Law Journal”, Vol. 31, 2006 oraz s. 218, przypis 15, s. 225, s. 226, s. 159, przypis 76 – jest The Guardian winno być „The Guardian”;
- różna pisownia słowa „milion” – s. 159, wers 12 od dołu jest skrót „mln”, a s. 161, wers 5 od dołu jest milionów i s. 161, wers 7 od góry jest tys.; s. 172, przypis 8 – jest milion tysięcy i s. 177, wers 6–5 od dołu, a na s. 195, s. 214 ponownie jest mln;
- s. 163, wers 2 od dołu jest – „Australijscy”, winno być „australijscy”; s. 203, wers 7 od dołu jest „nie rozpoczynania” winno być „nierozpoczynania”;
- s. 165, wers 9 od góry – jest „–postrzegano” – brakuje spacji;
- złe przenoszenie wyrazów np. s. 165, wers 9 od góry oraz s. 249;

- s. 166, wers 4 od dołu – jest „Wielki Kryzys gospodarczy”, podczas gdy powinno być „wielki kryzys gospodarczy”;
- s. 234, przypis 52 – jest „Aborygeni Australijscy”, powinno być „Aborygeni australijscy”;
- s. 244, wers 9 od dołu – jest anty-monarchistów, a winno być antymonarchistów;
- niekonsekwencja w pisowni „II wojna światowa” – na s. 214, wers od 7 góry jest „druga wojna światowa”, a na s. 214, wers 8 od dołu – „II wojna światowa”;
- jeżeli w przypisie Autorka podaje kilka pozycji, to powinny być oddzielone średnikiem, a nie przecinkiem, np. s. 195, przypis 71–72, podczas gdy w przypisie 70 jest poprawnie;
- niekonsekwencja w pisowni – Autorka pisze „lat 30.”, a na s. 201, wers 2 od dołu – „lat dwudziestych”; na s. 214, wersy 1 i 11 od góry jest „w latach 70” (bez kropki), podobnie na s. 251;
- niekonsekwencja w pisowni skrótów imion, np. na s. 203 jest J. M., a na s. 214, przypis 5 – J.P.;
- s. 255 błąd literowy: „Z całą jednak pewnością”.

3. Wniosek końcowy

W mojej ocenie rozprawa Pani mgr Agnieszki Kandzi-Poździał pt. *Ewolucja ruchu republikańskiego w Australii* stanowi przykład doskonałej twórczości naukowej. Kandydatka w swych rozważaniach stawia ważne pytania, na które w efekcie rzetelnie przeprowadzonego badania znajduje interesujące odpowiedzi. Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska zarówno od strony metodologicznej, jak i merytorycznej jest dojrzałym opracowaniem. Dzieło ma charakter nowatorski i pozwala rozwiązać oryginalny problem badawczy. Autorka w przekonujący i rzeczowy sposób weryfikuje sformułowane we *Wprowadzeniu* hipotezy. Wykazuje się przy tym wysokim poziomem ogólnej wiedzy teoretycznej z zakresu reprezentowanej przez siebie dyscypliny naukowej. Bez wątpienia Kandydatka, przygotowując swą rozprawę doktorską, dowiodła, że posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Dysertacja Pani mgr Agnieszki Kandzi-Poździał spełnia bez wątpienia wszelkie wymogi stawiane rozprawom będącym podstawą ubiegania się o stopień naukowy doktora. Zgłoszone w recenzji krytyczne uwagi nie obniżają jej wysokich walorów naukowych, a mają wyłącznie charakter perfekcjonistyczny.

Formułując wniosek końcowy, stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr Agnieszki Kandzi-Poździał pt. *Ewolucja ruchu republikańskiego w Australii* w pełni spełnia określone w prawie wymogi (patrz: art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz.U. 2017, poz. 1789 w zw. z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Dz. U. z 2018 r., poz. 1669). Wnoszę zatem o dopuszczenie Pani mgr A. Kandzi-Poździał do kolejnych przewidzianych przepisami prawa etapów przewodu doktorskiego w sprawie nadania stopnia doktora w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.

Mając na uwadze rzetelność badawczą Doktorantki, dojrzały, solidny warsztat naukowy, oryginalność podejmowanego ambitnego problemu badawczego i wreszcie sposób opracowania tytułowego zagadnienia, zgłaszam jednocześnie do Rady Naukowej Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach wniosek o wyróżnienie rozprawy doktorskiej Pani mgr Agnieszki Kandzi-Poździał.

Joanna Marszałek-Kawa

